

Horisme corticata Tr. (Lep., Geometr.) w Polsce

Horisme corticata Tr. (Lep., Geometr.) in Poland

napisał

JAN PRÜFFER

Do niedawna wiadomości o występowaniu tego motyla w Polsce sprowadzały się do krótkiej notatki, podanej przez Romaniszyna (1929), który na str. 476 pisał: „W Polsce znaleziony dotychczas tylko w Słabuszowicach w okolicach Sandomierza w lesie 29 lipca (Karp.). Stanowisko to leży na linii północnego zasięgu tego południowego gatunku.“

W roku 1946 poławiając w Toruniu motyle na światło, obok ściany porośniętej *Clematis vitalba* L. złowiłem 1 ♂ tego gatunku, a w r. 1949 dwa okazy (1950). Od r. 1951 do dnia dzisiejszego pojawia się on tam masowo, tak że liście *Clematis* corocznie są silnie uszkodzane przez gąsienice tego miernikowca. Oprócz Torunia stwierdzono jego występowanie w folwarku Koniczynka pod Toruniem i w Inowrocławiu.

Na podstawie tych wyspowych znalezisk wyraziłem przypuszczenie (1955), iż *H. corticata* Tr. został zawleczony do Torunia wraz z rośliną pokarmową i tu się aklimatyzował. Wobec braku wiadomości o występowaniu tego motyla w pracach dawniejszych autorów zbierających te owady w Toruniu sądziłem, iż zawleczenie to nastąpiło niedawno.

Najnowsze jednak badania odnoszące się do obszaru Niemiec zmuszają mnie do częściowej przynajmniej rewizji poprzednio wyrażonego przypuszczenia.

Opierając się na pracy H. Menhofera (1955) można ustalić, iż po raz pierwszy stwierdzono występowanie *H. corticata* Tr. w Niemczech w 1921 r. w okolicach Karlsruhe, na-

stępnie podano go z pod Drezna (1937), a od tego czasu znajdowano go w różnych miejscach środkowych Niemiec. Menhofer zestawia wszystkie dotąd znane miejsca występowania *H. corticata* Tr. oznaczając je na załączonej tam mapce. Z zestawienia tego widać, iż większe skupienia obecnego występowania tego gatunku można zanotować w Niemczech, Austrii, Czechosłowacji, na Węgrzech, w Jugosławii, w północnej części półwyspu Bałkańskiego i wzdłuż północnych brzegów Morza Czarnego. O pojawie jego na południu i na wschodzie (Kaukaz, Armenia, Turcja i inne) nie wspominam, gdyż to nie wyjaśnia obecności *H. corticata* Tr. w Polsce.

Menhofer podaje też odległości punktów, w których kolejno motyl ten był stwierdzany. I tak np. odległość pomiędzy Dreznem i Liepe w linii powietrznej wynosi 210 km. W okolicach Drezna wykryto go w 1937 r., a w Liepe w 1951 r., można przypuszczać, iż przestrzeń tę przebył on w ciągu ± 14 lat. Podaje też ten autor i inne przykłady z tegoż zakresu świadczące o szybkim rozprzestrzenianiu się tego motyla, który jest bardzo złym lotnikiem.

O słabej zdolności do lotu można łatwo się przekonać w czasie połowów w miejscowościach masowego jego występowania. Połowy np. na światło dokonywane o kilkadziesiąt metrów od miejsca, które zarasta *Clematis vitalba* L. nie wykazują obecności *H. corticata* Tr. Ten sam efekt otrzymujemy przy przetrząsaniu okolicznych krzewów, czy też w czasie przeglądania pni lub innych obiektów. Motyl odlatuje od stałego miejsca bytowania (*Clematis vitalba* L.) tylko na nieznaczne odległości, co nie trudno też można zauważyć obserwując nocny lot jego na żerowiskach (kwiaty).

Jak zatem można tłumaczyć konstatowanie jego w coraz nowych miejscowościach? W każdym jednak razie, chociaż *Clematis vitalba* L. stosunkowo niedawno (ściśle danych nie posiadam) zostało powszechnie kultywowaną rośliną ozdobną, to tylko samym zawleczeniem wraz z tą rośliną nie można wyjaśnić wyraźnego zwiększenia zasięgu tego miernikowca.

W świetle danych Menhofera i innych raczej należy przypuszczać, iż *Horisme corticata* Tr. należy do gatunków wędrujących. W zwiększaniu jego zasięgu może współdziałać

wiatr i uprawy *Clematis*. Pojedyncze okazy porwane wiatrem w większości przypadków giną nie znajdując rośliny pokarmowej, a tylko niektóre zaniesione na miejsca, gdzie ona rośnie, wolniej lub szybciej się aklimatyzują; natrafiwszy na miejsca silnie nasłonecznione (tak jest w Toruniu) masowo się rozmnażają.

Czynnikiem nie bez znaczenia może być jednak i człowiek. *Horisme corticata* Tr. przeważnie zimuje w stadium poczwarki (w Toruniu wyjątkowo tylko zimują gąsienice) ukrytej w ściółce pod krzewem, na którym żerowały gąsienice lub między resztkami liści na samym krzewie. Pobierając sadzonki *Clematis* z miejscowości gdzie ten motyl występuje i przenosząc je do innej miejscowości łatwo jest przenieść też poczwarki motyla. Motyl jest ciepłolubnym gatunkiem toteż nie w każdej miejscowości może się zaklimatyzować i to w tym wypadku nie tylko chodzi o ogólne warunki klimatyczne danej miejscowości, ale też i o odpowiedni mikroklimat; przy tym prawdopodobnie główną rolę odgrywa południowa ekspozycja zasadzonej rośliny i ochrona przed chłodnymi wiatrami.

Tak więc na podstawie dotychczasowych wiadomości należy przyjąć, iż *Horisme corticata* Tr. jest wędrującym gatunkiem ale rozprzestrzenianie nie jest aktywne, a jedynie bierne i w grę wchodzić może nie jeden czynnik a większa ich liczba (wiatry, człowiek itd.).

Drogi przenikania do Polski mogą być różne. Bretschneider (1955) na podstawie dawniejszych prac, jak również na podstawie występowania tego motyla na Śląsku (Wielkie Strzelce i Wrocław) przyjmuje Bramę Morawską jako miejsce przenikania na północ. Dane Menhofera (1955) i Haegera (1955) wskazują, iż przewędrowanie do Polski mogło się odbyć i bezpośrednio z zachodu. Okazy znalezione na Śląsku i pod Sandomierzem przybyć mogły poprzez Bramę Morawską, a populacje toruńskie mogły pochodzić ze wschodnich zaodrzańskich terenów Niemiec.

Wreszcie dla wyjaśnienia charakteru rozprzestrzeniania się tego motyla należałoby wyjaśnić, czy istotnie jest on ścisłym monofagiem. Gdyby mógł on w braku *Clematis vitalba* L.

w pewnych przynajmniej warunkach rozwijać się i na innych roślinach, to w znacznym stopniu ułatwiałoby wytłumaczenie zwiększenia się zasięgu jego występowania.

SUMMARY

On the basis of new finds of *H. corticata* Tr. in Poland and of recent data on its occurrence in Germany (R. Bretschneider, 1955, E. Haeger, 1955, and H. Menhofer, 1955) the author analyzes the ways in which this species spreads. He finally accepts the possibility of passive spreading, e. g. with the help of the wind, and rejects the possibility of active spreading. Moreover, some part in its spreading might have been played by man who, in transporting the shoots of *Clematis vitalba* L. from places where *H. corticata* Tr. had been already acclimatized to localities where it had not yet occurred, might have transported at the same time the eggs, the larvae and even the pupae of this species. There are two ways by which it could have penetrated to Poland: one of them is the Moravian Gate (Bretschneider) through which it probably got to Silesia and the region of Sandomierz, the other would lead from the West straight from the German territories across the Odra, and it was probably by this way that *H. corticata* Tr. penetrated to Toruń and its environs.

PIŚMIENICTWO — LITERATURE

- Bretschneider, K., *Horisme corticata* Tr. (Geometridae) in Schlesien, Zeitschr. f. Lepidopt., 3, 1955.
- Haeger E., *Phibalapteryx corticata* Tr. und *Fumea crassiorella* Brd. in Brandenburg. Zeitschr. f. Lepidopt., 3, 1955.
- Kokociński W., Nowe stanowiska w Polsce motyla *Horisme corticata* Tr., Spraw. Tow. Nauk. w Toruniu (w druku).
- Menhofer H., *Horisme corticata* Tr. — auch in der Bundesrepublik, Zeitschr. d. Wien. Entomol. Gesellschaft, 40, 1955.
- Prüffer J. i Sołtys E., O niektórych nowych lub rzadkich motylach Pomorza. Stud. Soc. Scien. Torunensis, II, Toruń, 1950.
- Prüffer J., Zmiany zachodzące w faunie owadów Polski obserwowane w latach ostatnich. Pol. Pism. Entomol., XXIV, Supl. 2, 1955.
- Romaniszyn, J., Fauna motyli Polski. I, Kraków 1929.